

Вірджинія ВУЛФ

ДО МАЯКА

*Переклад з англійської
Юлії ГЕРУС*

Київ
"ЗНАННЯ"

Частина перша

ВІКНО

1

— Так, звісно, якщо буде гарна погода, — сказала місіс Ремзі. — Але тоді вам доведеться прокинутися на світанку, — додала вона.

Її сина ці слова наповнювали невимовними радощами, немовби все вже було вирішено і поїздка неодмінно відбудеться, і те диво, якого він так чекав, здається, нескінченну кількість років, після нічної темряви та денної прогулянки під вітрилами, вже зовсім близько. Оскільки навіть у свої шість років він належав до славетної когорти людей, не здатних відділити одні почуття від інших та майбутнє яких з усіма його радощами та печалями нависає тінню над усім теперішнім. У таких людей ще змалечку щонайменша зміна настрою може пришвидшувати й уповільнювати миті, затьмарювати чи осявати їх. Джеймс Ремзі, сидючи на підлозі й витинаючи картинки з ілюстрованого каталогу військових товарів та слухаючи слова матері, наділив зображення термосумки небесною благодаттю. Зображення випромінювало радість. Тачка, газонокосарка, шум тополь, шелестіння листя, зблідлого в передчутті дощу, каркання гайвороння, шурхіт мітел, шарудіння суконь — у його голові все це відлунювало так яскраво

та чітко, що він уже мав свій тайнопис, свою таємну мову, хоча його вигляд був живим втіленням непохитної суворості, з високим чолом та строгими синіми очима, бездоганно чесними та чистими, що несхвально поглядали на людську слабкість, тож його мати, спостерігаючи за старанним рухом ножиць навколо зображення термосумки, уявляла його в пурпуровій мантиї з горностаєм у королівському суді або ж за кермом важливої державної реформаторської машини у важкі часи.

— Але ж, — сказав його батько, зупинившись біля вікна вітальні, — завтра не буде гарної погоди.

Якби під рукою була сокира, кочерга чи яка інша зброя, здатна наскрізь простромити батьківські груди та вбити його в ту ж хвилину, Джеймс не вагався б. Настільки нестерпною для дітей була навіть сама присутність містера Ремзі, коли він, худий як ніж, гострий як бритва, стояв і саркастично посміхався, не лише задоволений з того, що розчарував сина та підняв на глум свою дружину, яка була в десятки тисяч разів кращою за нього у всьому (думав Джеймс), а ще й потайки втішаючись власною непомильністю. Усе, що він казав, було правдою. Завжди. Він не був здатним на неправду; ніколи не викривлював жодного факту; ніколи не замовчував жодного неприємного слова задля добра чи душевного спокою жодного зі смертних, передусім своїх власних дітей, його власної крові, котрі змалечку повинні збагнути, що життя складне. Факти невблаганні, а на шляху до того казкового краю, де гаснуть наші найпалкіші сподівання, де наші тендітні човники поглинає морок (тут містер Ремзі випрямився та примружив свої маленькі сині очі, вдивляючись у небосхил), на цьому шляху потрібні насамперед відвага, чесність та витривалість.

— Але ж може бути і гарна погода, і я на це сподіваюся, — відказала місіс Ремзі, нетерпляче смикнувши чер-

вонувато-коричневу шкарпетку, яку плела. Якби вдалося закінчити її до вечора, якби вони все-таки дісталися до маяка, то вона б подарувала цю пару тамтешньому сторожеві, для його маленького сина, якому загрожував туберкульоз стегна; старі газети, трохи тютюну, насправді ще щось можна знайти, що тут валяється без потреби і лише засмічує кімнату, щоб віддати цим бідолахам, яким, мабуть, смертельно нудно цілий день сидіти без діла і тільки те й робити, що начищати ліхтар, підрізати гніт та порпатися в невеличкому садку, — а так буде їм хоч якась відрада. “Ну кому було б до душі залишатися відрізаним від світу протягом цілого місяця або й більше у штормову погоду на скелі з площею тенісного корту? — запитувала вона. — Не отримувати жодних листів чи газет, не бачити нікого; а якщо одружений, то не бачити своєї дружини, не знати, що з дітьми — чи вони, бува, не захворіли, не впали десь та не поламали собі ніг чи рук; тижнями дивитися, як прибувають усе ті самі похмурі хвилі, а потім насувається жаский шторм, і вікна захляпані бризками піни, птаство стрімко розбивається об ліхтар, і все трясеться, що й носа за двері висунути страшно, аби не змило в море? Як вам таке? — питала вона, звертаючись переважно до своїх доньок. — Тож, — якимось по-іншому додала вона, — треба, по можливості, допомагати їм.”

— Дме із заходу, — тримаючи кістляві пальці проти вітру, мовив атеїст Тенслі, що супроводжував містера Ремзі у вечірній прогулянці вздовж тераси. — Інакше кажучи, вітер дме у найнесприятливішому напрямку для того, щоб висадитися біля маяка.

Так, він не цурався говорити неприємні речі, місіс Ремзі це визнавала; а ще ота його ненависна манера зловтішатися та ще більше засмучувати Джеймса; але попри те вона не дозволить їм насміхатися з нього. “Атеїст”, — так вони його кликали. “Атеїстик”. З нього

глузує Роуз; з нього глузує Прю; Ендрю, Джаспер, Роджер теж беруть його на глум, навіть старий беззубий Беджер вкусив його за те, що (як вважає Ненсі) він був сто десятим юнаком, котрий помчав за ними аж до Гебридів, хоча так добре було б побути там самим.

— Дурниці, — дуже суворо відповіла місіс Ремзі. Окрім звички перебільшувати, яка від неї дісталася дітям, та натяків (цілком слушних) на те, що вона запрошувала до себе надто багато людей замість поселити декого в містечку, вона не терпіла неприязні до своїх гостей, особливо молодих чоловіків, які були бідні немов церковні миші, “надзвичайно обдаровані”, як казав її чоловік, його віддані шанувальники, і приїхали сюди відпочити. Насправді, вона брала під свою опіку всіх представників протилежної статі; вона не могла пояснити чому, за їхню галантність та відданість, за те, що вони ведуть переговори та укладають угоди, керують Індією, контролюють фінанси; врешті, за їхнє ставлення до неї самої, яке було б приємним кожній жінці, щось таке довірливе, дитяче, шанобливе, і яке старша жінка могла цілком дозволити молодика, не заплямувавши своєї репутації, та горе тій дівчині, — нехай бережуть небеса від такого її доньок! — котра не зможе зрозуміти, що за цим всім приховується насправді!

Вона кинула суворий погляд на Ненсі. Він за ними не помчав, сказала вона. Його запросили.

Їм слід якось вибратися з цього всього. Повинен бути якийсь легший шлях, менш виснажливий, — вона зітхнула. Коли дивилася в дзеркало і бачила своє сиве волосся, запалі щоки в свої п'ятдесят, вона роздумувала, що, можливо, могла б і краще давати з усім раду: з чоловіком, грошима, його книгами. Та, зі свого боку, вона ніколи, жодної секунди не жалкувала про своє рішення, не уникала труднощів, не нехтувала обов'язками. Вигляд у неї був грізний, тож, відірвавши свої погляди

від тарілок, після суворих докорів за Чарльза Тенслі, її доньки — Прю, Ненсі та Роуз — безмовно поринули в свої єретичні мрії про інше життя, геть не таке, як у неї; можливо, у Парижі; вільніше; без постійних турбот про когось; тому що у своїх мовчазних роздумах вони піддавали сумніву шанобливість та галантність, Банк Англії, Індійську імперію, персні та мережива, хоча в цьому всьому була якась чарівність, яку їхні дівочі серця асоціювали з мужністю і завдяки чому, сидючи за столом перед материними очима, вони поважали її дивні суворі правила, її надмірну гречність (так королева піднімає заляпану багном ногу жебрака, аби помити), коли вона так суворо докоряла їм за того жалюгідного атеїста, який помчав за ними чи, якщо точніше, якого запросили погостювати в них на острові Скай.

— Завтра ми не зможемо висадитися біля маяка, — плеснув у долоні Чарльз Тенслі, стоячи біля вікна разом з її чоловіком.

Без сумніву, він уже сказав достатньо. Їй хотілося, аби вони обидва залишили її з Джеймсом самих та продовжували собі свої розмови деінде. Вона глянула на нього. Жалюгідної породи людина, як казали її діти, суцільне непорозуміння. У крикет грати не вміє; штовхається; човгає ногами. В'їдлива звірюка, казав Ендрю. Вони знали, що йому було найбільше до душі: безперестанку прогулюватися туди-сюди, сюди-туди разом із містером Ремзі та базікати, хто переміг тут, хто переміг там, хто найвидатніший латинський поет, хто “чудовий, та, на мою думку, надто поверховий”, хто, без сумніву, “найздібніший студент Бейлліола¹”, хто поки що нидіє в Бристолі чи Бедфорді, але про кого неодмінно почують пізніше, коли їхні пролегоме-

¹ *Коледж Бейлліол* — один із найстаріших коледжів Оксфордського університету, заснований у 1263 р. (Тут і далі — прим. пер.)

ни¹ (перші сторінки яких містер Тенслі завбачливо прихопив із собою, якщо раптом містер Ремзі виявить бажання переглянути) до якоїсь галузі математики чи філософії побачать світ. От про що вони вели бесіди.

Іноді місіс Ремзі ледь стримувала сміх. Якогось дня вона сказала щось про “хвилі, високі мов гори”. Так, погодився Чарльз Тенслі, на морі трохи неспокійно.

— Ви ж змогли до кісток, чи не так? — сказала вона.

— Трохи змок, та не до кісток, — відказав містер Тенслі, ущипнувши себе за рукав і мацаючи шкарпетки.

Та діти казали, що дратує їх дещо інше. І річ не в його зовнішності, не в поведінці. Річ у ньому самому, його поглядах. Коли б не завели розмову про щось цікаве: чи то про людей, чи про музику, історію, та про будь-що, мовляв, от такий погідний вечір, чому б не посидіти надворі, — Чарльз Тенслі, нарікали вони, доки не переверне все з ніг на голову, не роздратує своєю огидною манерою принижувати їх, доти не вгамується. А як ходили до картинної галереї, він допитувався, чи красива в нього краватка. Бог свідок, казала Роуз, до краси там було далеко.

Тільки-но обід закінчився, крадькома, немов олені, восьмеро синів та доньок містера і місіс Ремзі розбіглися по спальнях — своїх фортецях у будинку, у якому не було жодної іншої можливості тихцем обговорити все: краватку Тенслі; прийняття законопроекту про реформи; морських птахів та метеликів; людей. А сонце тимчасом заливало промінням мансарди, відокремлені одна від одної лише дерев'яними дошками, тож було добре чути кожен крок і ридання швейцарської дівчини за батьком, який помирає від раку в Граубюнденській долині. А сонце випалювало крикетні біти, фланелеві

¹ *Пролегомени* (гр.) — попередні наукові роздуми; також обігрується алюзія до роботи І. Канта “Пролегомени до всякої майбутньої метафізики, що може постати як наука” (1783).

штани, солом'яні капелюхи, чорнильніці, горщики з фарбою, жуків та черепи дрібного птаства і видобувало з довгих торочкуватих смуг водоростей, що прикрашали стіни, солоний запах моря, яким просочилися і рушники, шорсткі від піску після купання.

Розбрат, чвари, розмаїття думок, упередження — все це вплетене та вкорінене в саму сутність буття, — та чи варто їм починати так рано, — побивалася місіс Ремзі. Які ж вони категоричні, її діти. Вони плетуть такі нісенітниці. Вона вийшла з їдальні, взявши за руку Джеймса, який не пішов з іншими. Для неї це видавалося таким безглуздом: вигадувати відмінності, тим часом як люди, Бог свідок, і без того досить різні. Справжніх відмінностей є достатньо, навіть занадто, вважала вона, стоячи біля вікна у вітальні. Вона мала на увазі багатих та вбогих, шляхетне та низьке походження; вона неохоче віддавала належне представникам знатних сімейств, бо хіба ж не в її жилах тече кров доволі шляхетного, хоч і дещо міфічного, італійського роду, спадкоємиці якого, розкидані по англійських вітальнях дев'ятнадцятого століття, так чарівно щебетали, так несамовито шаліли, і свою дотепність, поставу та характер вона успадкувала від них, а не від млявих англійок чи холодних шотландок; та значно глибше розмірковувала вона над іншою проблемою: багаті та бідні, ті речі, які вона на власні очі бачила щотижня, щоденно, тут чи в Лондоні, коли вона сама навідувалася до вдови чи якоїсь нещасної молодички із саком в руці та олівцем і блокнотиком, у якому вона дбайливо у стовпчики занотувала заробітки та витрати, періоди наймання й безробіття, сподіваючись, що таким чином їй вдасться зі звичайної жінки, для якої добродійність тимчасово приглушувала її сумління та задовольняла цікавість, перетворитися на дослідника соціальних проблем, якими вона наївно-широ захоплювалася.

Зміст

Частина перша. ВІКНО	3
Частина друга. ЧАС МИНАЄ	135
Частина третя. МАЯК.....	155